

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Samlinger

til

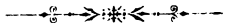
Jydsk Historie og Topografi.

2. Række. IV. Bind.

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.

Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1893—95.

En Præst og en Herredsfoged.

Ved Vilhelm Bang.

1697 døde Sognepræsten i Urlev-Dalby-Stenderup (Urlev i Bjerge Herred, Annekserne i Hatting Herred) ¹⁾ Hr. Elias Sørensen; som hans Eftermand udnævntes 9. Marts samme Aar den trediveaarige Kjøbenhavner Jens Høstmark, der blev ordineret 11. Juni; han var endnu ugift, men har vel snart givet sig ud paa Frierrejser, og i Horsens fandt han sin første Hustru, Maren Sørensdatter, til hvem han ifølge Kirkebogen ægteviedes i Horsens 9. Januar 1699. Dette Ægteskab blev ikke langt, idet hun allerede døde i Sommeren 1702 og blev begravet 25. August; af dette Ægteskab var der en Søn. Sin anden Hustru fik han ogsaa fra Horsens, nemlig Birgitte Christensdatter Lottrup; jeg har ikke kunnet finde, naar han blev gift med hende, som i Aarenes Løb blev Moder til 6 Sønner og 4 Døtre; men det var i hvert Fald før 14. Marts 1704, da det omtales (se nedenfor), at han nævnte Dag havde indfundet sig i sin Svigerfader Christen Hansens Hus. Hvad hans første Hustrus Fader var, kan jeg ikke oplyse; men det synes, at hun har været beslægtet med en hel Del temmelig fornemme Folk i Bjerge og Hatting Herreder, som maaske have benyttet Lejligheden til at give den unge, ugifte Præst i Urlev Anvisning paa, hvor han kunde finde sig en Brud. Snart er Forholdet dog blevet mindre venskabeligt, i hvert Fald til en Mand, der kalder sig hans Svoger, uden at det dog kan godt-

¹⁾ 1759 lagdes Dalby som Annex til Hedensted.

gjøres, paa hvilken Maade dette er at opfatte; snarest have de været gifte med to Søstre.

Denne »Svoger« hed *Folmer Thomæsen* og var Herredsfoged i Bjerger og Hatting Herreder, senere, fra 1700, tillige Birkedommer paa Boller; han boede først i Gramrode, Raarup Sogn, men i 1700 har han taget Bolig i Urlev, hvor han blev Nabo til sin Svoger Præsten. Iblant de wormske Manuskripter i Horsens Skoles Bibliothek, hvilke senere tilhørte Provst O. Fabricius¹⁾, findes en Kopi-Bog, begyndt 3. November 1698, i hvilken Folmer Thomæsen indfører baade Registreringer i Dødsboer; Afskrifter af Breve, han har afsendt, og af Meddelelser, han har modtaget; Regnskaber over Gjæld, hvori Folk stode til ham, dels privat, dels for offentlige Sager, samt Kvittringer med mere, og desuden en hel Del Afskrifter af Vers, især slibrige og plumpe Bryllupsvers, foruden flere Vers af Jacob Worm og Lignende. Her skal kun anføres, hvad Herredsfogden skriver som spredte Bemærkninger om sin Svoger Præsten for Aarene 1700—1704, da Kopibogen efter det Aar indtil 1708 kun indeholder nogle ganske enkelte Optegnelser vedkommende Folmer Thomæsens private Regnskaber. Det var at ønske, at der i Arkiverne, baade de mere lokale og Aarhus Stiftsarkiv, havde kunnet findes Noget om Hr. Høstmark og hans Forhold; selv om han maaske nok i flere Retninger ikke har været uden Skyld, maa man beklage ham, idet han er kommen til at bo saa godt som Dør om Dør med sin Svoger Herredsfogden, der efter Alt, hvad der foreligger, synes at have været en slem Krakiler.

I.

Høj-ærede, hulde Svoger Hr. Jens Høstemarch.

I Aftes hans Bæster blev vandet, red en [af] hans Folk med fire Bæster endelangs frem og tilbage paa min Fred-Eng, kaldes Rugholm den mindre, som kjendelig nok er at se paa Engen endnu. Og alligevel begge mine Karle advarede samme min Svogers Tjener, før han kom paa min Eng, han det ej skulde gjøre, red han til Trods paa min Eng, som sagt er,

¹⁾ Se disse Saml. 2. Række, 2. Bind, S. 351 ff. o. fl. St. — Kirkehist. Saml. 3. Række, 6. Bind, S. 766 ff. og 4. Række, 1. Bind, S. 125 ff.

med fire Bæster; endog han paa trende Steder til Vandstedet nærmere fare kunde, men vilde ikke. Da som man kan undertiden taale en ringe Skade, men ganske ingen Spot, begjærer jeg herved allertjenstvenligst, at høj-ærede Svoger vilde for slig Trods, hans Tjener mig har tilføjet, forskafe mig Fornøjelse over samme sin Tjener, at han en anden Gang fra slig utilbørlig Gjerning sig kunde vide at entholde, helst som han paa trende Steder min Eng forbi fare kunde; venter min Svogers gode Svar og Resolution herpaa, mig til nærmere Efterretning, og forbliver jeg stedse højt-ærede Svogers uforanderlige Ven og hulde Svoger.

Urløf d. 9. Juli 1700.

F. Th.

II.

A^o 1700, d. 17. Oktbr. I Hr. Niels Sommer af Ørum, Hr. Anders Frandsen af Raarup, Jens Hvas, Anders Jensen Skrædder af Horsens og en Studenter til, samt min Overværøelse i Urløff Præstegaard bekjendte Hr. Jens Høste March, at han forsaae sig i Stenderup Kirke nu i Sommer med Sakramentets Uddelelse, idet han gav En Vin før Brødet.

III.

Den 2den Søndag i Advent, som var d. 5. Decbr. 1700, skal Hr. Jens Høstmark i Urløff have prædiket i Urlev Kirke til Mellem-Prædiken¹⁾ og have [brugt] adskillig Affectat-Ord i sin Prædiken, som mig blev berettet; thi jeg var formedelst Forhindring i Andet ikke i Kirke den Dag; — »Du Øvrigheds-Mand, som rejser omkring for at oplægge Raad imod Guds Tjener, og tager syv onde Aander til Dig; — og atter: »Du Øvrigheds-Mand, som skulde gjøre Ret, gjør Guds Tjener Uret, idet han for Dommeren støvnet, der af Thingmændene belees, og som et Spektakel maa staa der for Thing og Dom og lide Uret til.« — Item tildrog sig samme Dag i Urlev Kirke, at en fremmed Person var til Guds Bord ibidem; og da Præsten havde konsekreret begge Sakramenter, og kom

¹⁾ Han havde tre Kirker, og det synes, at han hver Helligdag har prædiket i dem alle tre.

med det første at ville uddele, talede han til Degnen og sagde: »Spørg den fremmede, som sidder ved Herrens Bord, hvor han har hjemme«, som Degnen og gjorde; da svarede den fremmede, han talede selv med Præsten igaar. Dette hørte min anden Svend Jørgen Nielsen og Niels Andersen i Urlev, [som] sad næst ved Jørgen, som begge kunde høre disse Præstens Ord til Degnen og Degnens Ord til den fremmede, som havde ikkun een Haand; og stod den fremmede i Gangen inden Kirkedøren under Prædiken og var hverken før Prædiken eller imedens den varede eller derefter i nogen Stol i Kirken. — — Item gjorde Hr. Jens Høstmark Afbedelse paa Stenderup Prædikestol samme Dag for den Forseelse, Maren Thomædatter i Nør-Aldom skal have begaaet med Jesu Legem og Blods Annammelse, da [o: skjønt] Forseelsen [dog] var Præstens og ikke hendes.

IV.

Anno 1700 d. 23. December skikkede Hr. Jens Høstmark Bud til mig ved Peder Kaar af Stenderup, at angive, hvor mange Folk jeg havde at indskrive til Janv. Termin 1701; da jeg svarede, at Præsten havde ingen Bud skikket mig om Slight før nu, siden jeg kom til Urlev at bo, men skrevet selv, hvor mange han vilde; nu vidste han lige saa vel, hvor mange Folk jeg har, som jeg; derfor han maatte bruge den samme Frihed nu som tilforn og skrive saa mange, jeg havde, eller han selv lystede.

Anno 1701 d. 1. Marts var jeg og Peder Nielsen i Aarhus, hvor vi tillige med Hr. Jens Høstmark var for Biskoppen Doct. Johan Braem, da Præsten af Biskoppen blev reprimeret for hans Skjændepredikener; item at Præsten beder for sin Menighed, de skal gøre som deres Lærere, at forandre, saa vel som at holde sig fra Skjændepredikener herefter, saafremt han ikke Prædikestolen vil forbydes; at Hr. Jens den Søndag, det Evangelium om de 4 Slags Sæd blev forklaret, da paa Prædikestolen sagde: For at fylde Ko. Maj. Lov, og lade se, jeg er nidkjær for min Guds Ære, oplæses idag det første Budord af Catechismo med Luthers Forklaring; og havde min Modstander ladet mig vide, de vilde have Catechismus forklaret, eller givet mig et Ord derfor, skulde det gjerne uden Proces

været gjort, etc. — hvorfor Biskoppen iligemaade straffede ham samme Tid.

D. 2. Oktbr. 1701 var Hr. J. H. M. til Gjæst hos Søren Berendsen i Horsens med andre af Svogerskabet, og da udskiftede han Confect efter Maaltidet, men det var af det Slags, som Ordsproget lyder, at »Claus gav de Fattige«. ¹⁾

V.

Hr. Jens Høst²⁾ i Urlev er mig skyldig:

A^o 1699.

D. 4. Septemb.	1 Tingsvidne contra Terkel Jensen i Lystrup	10 β
	Begjært Dom i Sagen, med Opsættelse . . .	1 ₤ 4 β

A^o 1700.

D. 29. Oktbr.	1 Interlocutorie Dom	1 ₤ 4 β
	1 Tingsvidne	10 β
D. 20. Decbr.	1 Interlocutorie Dom	1 ₤ 4 β
	1 Tingsvidne om Kjørhul paa Niels Andersens Skovhang-Gjærde	10 β
	1 Tingsvidne om Aftensangs-Prædikener . .	10 β
	1 Tingsvidne om Peder Nielsens Nedvisning	10 β

A^o 1701.

D. 17. Janv.	1 Interlocutorie Dom	1 ₤ 4 β
	1 Tingsvidne	10 β
D. 22. Janv.	1 Interlocutorie Dom til Boller Birketing	1 ₤ 4 β
	1 Tingsvidne	10 β
D. 30. Marts.	1 Tingsvidne contra Ole Jensen Skrædder i Hatting	10 β
	Begjærte Dom i Sagen, som bestaar af 4 Sententser	5 ₤

Er 2 Rdl. 4 ₤ 14 β ²⁾

A^o 1701, d. 23. Janv. betalt herpaa 3 ₤ 12 β

Rester 2 Rdl. 1 ₤ 2 β

¹⁾ Jeg kjender ikke Ordsproget om »den Konfect, Claus gav de Fattige«; men det synes, som om det skal betyde »at kaste op«.

²⁾ Folmer Thomæsen har lagt galt sammen og faaet 10 Sk. til sin egen Fordel, hvilket Jens Høstmark mærkværdig nok ikke har opdaget, ellers vilde Herredsfogden vistnok ikke være sluppet uden Ubehageligheder.

Gjenpart til det Tingsvidne om Forlig imellem Præsten
 og Peder Nielsen 10 β
 Tilskikket d. 2. Maj 1701.
 Betalt med 13 ξ 12 β d. 14. dito 1701.

VI.

A^o 1701, Paaskedag, prædikede I N H M i Ørum ¹⁾ Kirke for Hr. Peder Winter i Skjold til Højmesse, og Anders Jensen Skrædder, Studiosus, prædikede til Aftensang i Ørum Kirke samme Dag for Hr. Anders i Raarup; men Urlev Kirke maatte ej nyde den Ære, hun maatte prædikes Aftensang udi! Gud forbarme sig naadelig over os!

D. 6. Maj 1701. Hr. I N H M Avlskarl Søren ringede Urlev Sogus Kirkeklokke, overmiddag Klokken 2, som var for at samle deres Folk til Bords, som var i Marken at gjærde.

VII.

A^o 1701, Søndagen efter Mariæ Besøgelses Dag, som var 3. Juli, var Søren Pedersen i Hornsyld og Rasmus Laur- sen ibd. her i Urlev hos Ole Laursen, Jens Sørensen, Peder Pedersen, Hans Hermansen og Niels Andersen, og tilspurgte dem, om de ikke idag 14 Dage, d. 19. Juni, fra Herredsfogden Folmer Thomæsen bleve advarede skriftlig paa deres Grand- stævne om det Gjærde, som staaer langs ned i Nord ved Thors- balle Bæk paa den ene og Folmer Thomæsens Fold Rug paa den anden Side af samme Gjærde, som paa en Del Steder findes helt brøstfældig, at de vilde efter vores Videbrevs Ind- hold straffe de nachlæssige for deres brøstfældige Gjærde, eller de selv vilde efter lovlig Medfart mig tilsvare, om jeg fik nogen Skade i min Rug; og nu idag for^{ne} 3. Juli vedstod for^{ne} Urlev Bymænd slig Advarsel til dennem forhen at være gjort, som Folmer Thomæsen endnu idag ydermere lod begjære

¹⁾ Der var Vakance i Ørum og Daugaard Pastorat; Folmer Thomæsen har i sin Bog noteret: »2. Marts 1701 om Aftenen Klokken 8 $\frac{1}{2}$ døde min Morbroder Hr. Niels Christensen Sommer i Ørum; samme Dag betjente han begge sine Kirker med Prædiken, berettede Svend Jensens Kone i Daugaard, — som og var det første Barn, han betjente med Daabens Sakramente, — efter at han havde levet i Embedet i 35 Aar.«

af for^{ne} Urlev Bymænd, om de endnu efter Videbrevs Indhold vilde samme brøstfældige Gjørde skaffe forfærdiget, eller og forpligte sig til at svare mig al den Skade skadesløst, som brøstfældige Gjørder i min Rug herefter ske kunde. Til det Sidste de svarede Nej, men det Første vilde de efter Urlev Videbrevs Indhold efterkomme; og derpaa indgik de samtlig tillige med for^{ne} Søren Pedersen og Rasmus Laursen af Hornsyld, og besaa for^{ne} Stykke Gjørde ved Thorsballe Bæk, og da befandtes 2 Stykker af Præstens, 1 Stykke af Peder Pedersens og 2 Stykker af Niels Andersens Gjørder, som vare altfor tyndt gjærdede og ej kunde forvare det dejlige Rug, som stod paa Jorden langs med Gjærdet indenfor, men Præstens 2 Stykker Gjørder var slettere end Niels Andersens og Peder Pedersens, og vil med Staver og Gjærdsel strax forsynes; ellers saae vi Byens Gjørde langs ned til Fiskbæk, og da var overalt Ingen deres Gjørde saa slet som Præstens, og en Del af hans Gjørder slet øde ved Markskjøllet ved Fiskbæk.

VIII.

Hæderlige og vellærde Mand Hr. Jens Høstmark.

Som Høstens Tid nu begynder, vilde jeg ved Dette fornemme, hvad heller han for den af mig paaboende Gaard for sin Anpart Korntiende i Aar vil have ligesom forleden Aar for alle Slags Sæd een Tønde Rug, een Tønde to Skjæpper Byg og to Tønder Havre, eller og 2 Kjørve paa Ageren lade annamme. Ervarter jeg herpaa hans behagl. Svar, mig til kjærlig Efterretning, som stedse forbliver hans tjenstfærdige

Urlev, 14. Aug. 1701.

Folmer Thomæsen.

24. Aug. 1701 svarede Præsten herpaa mundtlig, at jeg for hannem maatte indtage mit Korn, naar jeg vilde; Seddelen, jeg skrev hannem til, var ham frakommen; derfor var det gaaet ham af Glemme at svare derpaa før. Hvilket Iver, Jørgen, Maren og Christen Alle 4 hørte paa.

IX.

A^o 1704 d. 13. Marts havde Hr. Jens Høstmark sat sig for at gaa til Alters, men forandrede sit Forsæt saaledes,

at han med en Betler ved Navn Peder Madsen af Eriksnavn begav sig ad Sønderskov paa mit Trælund Skovskifte; og havde Peder Simonsen sin Avlskarl med; og da de havde overset samme mit Skovskifte, kom Peder Simonsen efter Præstens Befaling ridende til Byen og begjærede Ole Laursen med sig ad Skoven tillige med Søren Smed ibdm., som og skete; og da red denne Peder Madsen foran at skulle vise dennem ind tvært over mit Skifte; men deres Vidnesbyrd kom ikke endnu overens; derimod bad Præsten dennem hjem med sig, og skrev paa stemplet Papir, hvis [o: hvad] han vilde have opsat derom; men Ole Laursen vilde ikke underskrive; Smeden maatte deran, for han boer i Præstens Hus, og Peder Madsen skrev med, Alle med tre Bogstaver. Imidlertid kom Peder Knudsen af Spetterup uforvarende til Præsten; da maatte han og til at underskrive dette Præstens Opsats med tre Bogstaver. Gud hjælpe os og give dennem Jord nok, som ej kan nøjes med deres Eget. Hvilket Hr. Jens selv berettede mig det Meste af i Horsens samme Dag i hans Svigerfader Christen Hansens Hus. D. 14. Marts var atter denne Peder Madsen saa vel som Peder Knudsen og Mads Pedersen af Spetterup til Hr. Jenses igjen om samme Skovskifter.

